

ТІЛДЕРДІҢ ГЕНЕОЛОГИЯЛЫҚ КЛАССИФИКАЦИЯСЫ

Миралиева Диана Нұрмуханқызы

Шыршық мемлекеттік педагогикалық университеті

Қазақ тілі және әдебиеті бағытының 1-курс студенті

diananurmuxan2@gmail.com

Ғылыми жетекшісі: **Байзаков Жандос Абдазимович** (PhD)

Шыршық мемлекеттік педагогикалық университеті мұғалімі

АННОТАЦИЯ

Мақалада қазіргі әлем тілдерінің генеологиялық (туыстастық) классификациясы яғни жіктелуі, соның ішінде түркі тілдерінің жіктелуі, тілдік жанұя ұғымы жөнінде мәліметтер ұсынылады.

Кілт сөздер: *Тілдердің туыстастығы, тілдік жанұя, тілдердің жіктелуі, топтастыру, Үндіевропа тілдері, Алтай тілдері, Түркі тілдері.*

GENEALOGY OF LANGUAGES CLASSIFICATION

ABSTRACT

In the article, the languages of the modern world genealogical (kinship) classification. i.e. classification, so on inside family is family of Turkic languages classification, linguistic concept on his back, E information is provided.

Key words: *Of languages kinship, language dear, of languages classification, grouping, Indo-European languages, Altai languages, Turkic languainf.*

Тілдердің генеологиялық классификациясы дүние жүзіндегі барша тілдердің бір-бірімен өзара туыстығына қарай салыстыру және тарихи тұрғыдан тілдерді топтастыру.

Тіл топтары тіл тану ғылымында тілдік жанұя деп аталады. Тілдік жанұя дегеніміз шығу тегі бір, біртектес ұқсас тілдердің бірнеше топтарының жиынтығы. Тілдік жанұя алыстан бірігетін макрожанұяларға (топтар тармақтарына) топтастырылады.

Қазіргі кезеңде әлем тілдері ірі тілдер жанұялары болып, тілдік жанұяларға бөлінеді:

Нострат тілдері

Үндіевропа тілдері;

Афразиат тілдері;

Дравид тілдері;

Орал тілдері;

Алтай тілдері;

Чукот-камчатск тілдері.

Палеоазиат тілдері

Солтүстік кавказ тілдері;

Син-тибет тілдері;

Енисей тілдері;

На-дене тілдері.

Нигеро-конголез тілдері

Банту тілдері;

Ква тілдері;

Адамуа тілдері;

Индиго тілдер тобы.

Ал енді осы әлемдік тілдердің ішінде Нострат тілдерінің Алтай тілдік тобына яғни түркі тілдеріне тоқтала өтсек. Бүгінгі күнге дейін түркі тілдерінің тарихын зерттеу жұмыстарына көптеген ғалымдар білек сыбана қатысқан. Өз еңбектерін алға тартқан, сол себептіде бұл тілдік жанұяға байланысты айтылған пікір болсын, ғылыми зерттеу болсын әр қилы. Алтай ата тілін зерттеу

жұмыстарын жүргізген ғалымдардың ішінде Я.Влялимернев Алтай тілдерінің туыстастығын төмендегідей бөлген.

Алтай ата тілі- жалпы монғол түркі, жалпы тұңғыс тілдері деп үлүк екі топқа бөлген. Ал жалпы монғол түркі тілдер тобын өз ішінде екі топқа бөлген олар: жалпы монғол, жалпы түркі тілдері. Ғалымдарымыздың кейбіреулері бұл жұмысты әрі қарай жалғастырып анықтап көрсетпей осы нұсқасына тоқталып өткен.

Бертін келе, 1820 жылы өзінің зерттеу жұмыстарында Абель Ремюза түркі тілдерін төмендегідей топтарға бөлген:

1. Якут тобы (якут тілдері)
2. Ұйғыр тобы (ұйғыр, шағатай, түркімен тілдері)
3. Ноғай тобы (татар тілдері)
4. Қырғыз тобы (қырғыз, қазақ тілдері)
5. Түрік тобы (чуваш тілдері)

Бұл жіктеу түріде толық емес, сол себепті қайта зерттеу жұмыстары жүрітілген. Академик В.Радлов өз зерттеулерінде

1. Шығыс тобы (алтай, шор, хакас, туна, ұйғыр тілдері)
2. Батыс тобы (қырғыз, қазақ, қарақалпақ, башқұрт, татар)
3. Орта Азия тобы (ұйғыр, өзбек)
4. Түстік тобы (түркімен, азербайжан, түрік)

Осы тілдік жанұяларға бөлген. Бірақ В. Радлов тілдердің фонетикалық өзгешеліктеріне мән беріп, этникалық жағын есепке алмамаған. Осылайша С. Вамбери, А.Ф. Катанов, Ф.Корш, А.Смайлович, Н.Аристов, С.А Богородцкий, Г.Е.Малов, Н.А.Баскаков секілді тағыда басқа көптеген академик ғалымдар түркі тілдерінің тілдік жанұяларын зерттеу жұмыстарына қатысты.

Ең соңғы деректерге сай 2006 жылы түркі тілдерінің тілдік жанұяларын Б. Жохансон зерттеу жүргізді. Оның зерттеуі бойынша

- Оғыр тобы (бұлғар, чуваш тілдері)
- Қыпшақ тобы

Батыс (қырым, құмық, қарашай, балқар, қарайым тілдері)

Стлтүстік (татар, башқұрт, құман тілдері)

Оңтүстік (қазақ, қырғыз, қарақалпақ, ноғай тілдері)

- ОҒЫЗ тобы

Батыс (түрік, әзербайжан)

Шығыс (түркімен, хорасан тілдері)

Оңтүстік (қашқай, ашфар тілдері)

- Ұйғыр тобы (шағатай, өзбек тілі)
- Сібір тобы (саһа, долған)

Арғы тобы (халадж тілі) осы тілдік жанұяларға бөлінеСіб

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Ә. Н. Нұрмаханова “Түркі тілдерінің салыстырмалы грамматикасы” Алматы 1971
2. Ә. Нысанбаев “Қазақстан” ұлттық энциклопедиясы Алматы 1998
3. М. Томанов “Түркі тілдерінің салыстырмалы” Алматы 1992.